

kokouksen jälkeen. Tästä hän kiel-
täytyi, mutta suostui kuitenkin ky-
seisen kirkkoliiton ensimmäiseksi
varapresidentiksi. LML:n kautta hän-
nelle avautui lukuisia uusia kontak-
teja ja yhteyksiä eri puolille Luteri-
laista maailmaa. Tätä kautta Simo-
joki tutustui myös kolmannen maa-
ilman kansojen ja kirkkojen tilan-
teeseen, mikä puolestaan motivoi
häntä puhumaan aiempaa enem-
män rauhan ja oikeudenmukaisuus-
den kysymyksistä. Tutkimuksen va-
lossa näyttää hyvin ilmeiseltä, että
Simojoen toiminnan ansiosta Põrto
Alegreen suunniteltu LML:n yleis-
kokous siirrettiin hyvin lyhyellä va-
roitusajalla Ranskan Evianiin vuon-
na 1970. Hänen mielestään sotilai-
den hallitsemassa Brasiliassa ei ollut
takuita sille, että kristillistä sanomaa
voitaisiin julistaa luotettavasti.

Kulttuuripiireissä Simojoki muis-
tetaan niin sanotusta Salama-so-
dasta, joka sijoittuu hänen arkkipiis-
panvuosiensa alkuun. Jupakkaa se-
lostetaan teoksessa perusteellises-
ti. Tapahtumat alkoivat vyöryä, kun
Simojoki paheksui julkisesti yksittäi-
siä Hannu Salaman *Juhannustans-
sit*-romaanin tekstikohtia. Kulttuuri-
väen silmissä arkkipiispa leimautui
vanhoilliseksi kirkonmieheksi, eten-
kin kun selvisi, että kustantaja sen-
suroi Salaman tekstiä Simojoen yh-
teydenoton jälkeen. Jälkeenpäin Si-
mojoki kuitenkin pahoitteli sitä, et-
tä asia kääntyi ja laajeni oikeuspro-
sessiksi, jossa väiteltiin siitä, pitääkö
Suomen laissa puhua jumalanpil-
kasta vai eikö. Simojoen mukaan Ju-
malaa ei tarvitse puolustaa lain voi-
min, vaikka ihmisten uskonnollista
vakaumusta ei tulisikaan pilkata. Tä-
mä episodi oli kiinnostava, sillä Si-
mojoki näyttäytyi siinä kirkonjohta-
jana, joka joutui lopulta kahden tu-
len väliin ja hävisi sodan. Yhtäältä
hänen kritiikkinsä loukkasi kulttuu-
riväkeä, samalla omien taholta oli-
si toivottu hänen olleen kriittisempi.
Nykyään tällainen ristitulella luoi-
minen on piispan työssä arkipäi-
vää etenkin seksuaalietiikan kysy-
mysissä.

Simojokea on kiittäminen myös
siitä, että Neuvostoliitossa eläneet
inkerinsuomalaiset pääsivät yhtey-
teen Suomen Luterilaisten kanssa
1970-luvulta lähtien. Kirjoittaja ku-
vaa vaihe vaiheelta, miten Simojoki
hyödynsi ekumeenisia kontakte-
jaan Venäjän ortodoksisen kirkon
edustajiin etenkin inkerinsuoma-
laisten hyväksi. Muutoinkin teossar-
jan toinen osa sisältää huolellisesti
kirjattua ja asiantuntevasti eriteltyä
tutkimusta Suomen evankelis-lu-
terilaisen kirkon kansainvälisistä ja
ekumeenisista suhteista Simojoen
arkkipiispaudella. Tästä on merk-
ittävä apu tuleville tutkijoille, jot-
ka selvittävät, miten kirkko piti yl-
lä yhteyksiä uskonveljiin ja -sisariin
rautaesiripun takana YYA-Suomes-
ta käsin.

Aikamme lukijaa kiinnostaa tut-
kittavan henkilön työn lisäksi myös
persoonallisuus ja yksityinen Simo-
joki. Tätä puolta kirjoittaja valottaa
etenkin suorilla lainauksilla Simojoen
päiväkirjamerkinnöistä. Muodos-
tuu kuva henkilöstä, joka oli kriittin-
en, jopa ankara itseään kohtaan.
Lainauksista voi päätellä, että tämä
johtui Simojoen henkisestä perin-
nöstä, jossa kristillinen kilvoittelu ja
oman tilan tarkkailu kuuluivat kiin-
teästi hengellisyyteen ja uskonelä-
mään. Simojosta paljastuu myös
terävä ihmistuntija. Päiväkirjamer-
kinnössään hän tyypittelee ja ana-
lysoi tapaamiaan ihmisiä hauska-
sti, jopa ironisesti.

Juha Seppo selvittää ihailtavan
perusteellisesti, mitä Simojoki teki,
mitä hän ajatteli ja miten hän ase-
moi itsensä kirkossa ja yhteiskun-
nassa. Teokset ovat kuitenkin haas-
teellista luettavaa etenkin tekstin
pituuden vuoksi. Tekstiä olisi voinut
tiivistää. Kirjoittajan tavoitteena oli
ilmeisesti alun perin julkaista yksi-
osainen tutkimus, joka matkan var-
rella kuitenkin piteni kaksiosaiseksi.
Tekstiä olisi jämäköittänyt, jos Simo-
jokea olisi analysoitu enemmän tie-
tyistä näkökulmista. Mitkä olivat hän-
nen toimintansa vaikuttimia ja mo-
tiiveja? Lukijana olisi kaivannut py-

sähtymistä tapahtumiin, joista tuli
Simojoen elämän avainkokemuksia
ja jotka vaikuttivat siihen, miksi hän
ajatteli tai toimi niin kuin toimi. Pai-
koitellen kirjoittaja on innostunut
niin, että itse tutkimuskohde jää si-
vurooliin. Yksi tällainen esimerkki
on ensimmäisessä osassa, jossa kir-
joittaja kuljettaa Mikkelin piispaa
1950-luvulla järjestetyissä pohjois-
maisissa piispainkokouksissa yli 25
sivun verran. Simojoen kollegojen
esitykset ja puheet nousevat pääasi-
aksi, mutta Simojoki tarkkailee niitä
joistain etäältä.

Kriittiset huomiot tekstin pituu-
desta eivät kuitenkaan vähennä Ju-
ha Sepon suurtyön arvoa. Se on erit-
tään ansiokas. Tutkimus on myös tar-
peellinen, sillä kirjoittaja pääsee kor-
jaamaan ja täsmentämään aiempaa
Simojosta tehtyä tutkimusta ja elä-
mäkertäkirjallisuutta, etenkin Pekka
Niirasen tutkimuksia. Teosten luke-
minen täydentää merkittävästi ku-
vaa Suomen evankelis-luterilaisesta
kirkosta, sen profiilista ja yhteis-
kunnallisesta vaikutuksesta etenkin
1950–1970-luvuilla.

MATTI PEIPONEN, TEOL. TRI

GUSTAV BJÖRKSTRAND
Elämä on joukkuepeliä:
John Vikström kirkollisena
ja yhteiskunnallisena
toimijana. Suom. Sirpa
Hietanen. Helsinki:
Kirjapaja. 502 s.

Professori (emeritus) Gustav Björk-
strand (Porvoon hiippakunnan
piispa 2006–2009), on laatinut laa-
jan kokonaiskuvauksen arkkipiis-
pa (emeritus) John Vikströmin elä-
mästä ja toiminnasta vuoteen 1998.
Alun perin ruotsinkielisen teoksen
on suomentanut Sirpa Hietanen.
Työ perustuu poikkeuksellisen laa-
jaan lähdepohjaan. Tekijä on muun

muassa haastatellut 29 henkilöä, jotka eri tavalla liittyvät kohdehenkilön elämäntyöhön. Tekijä on hyödyntänyt professori Hannu Mustakallion ja dosentti Mikko Ketolan Vikströmin tuotannosta laatimia bibliografioita vuosilta 1991, 1998 ja 2003.

Biografinen tutkimus on erityisen haastavaa silloin, kun tutkija kirjoittaa itselleen läheisestä henkilöstä. Tässä tapauksessa läheisyys liittyy Vikströmin ja Björkstrandin yhteisiin uskonnollis-yhteiskunnallisiin lähtökohtiin ruotsinkielisellä Pohjanmaalla sekä heidän myöhempiin elämäntyöhönsä, jossa oli paljon leikkauspisteitä. Björkstrand toki tiedosta haasteen ja pohtii biografiatutkimuksen metodista problematiikkaa heti kirjan alkupuolella. Hänellä on kokemusta biografisesta tutkimuksesta; onhan hän julkaissut elämäkerrat niin Maria Åkerblomista (2011) kuin piispa Jacob Tengströmistä (2012).

Vuonna 1931 syntynyt John Vikström on lähtöisin Kruunupyystä. Hänen lapsuutensa ja nuoruutensa uskonnollisena kasvuympäristönä oli Kyrkans Ungdom -liike, jonka juuret löytyvät 1800-luvun lopussa Iestadiolaisuudesta irtautuneiden maallikkojulistajien, Jakob Doktorin ja August Jernin saarnatoiminnasta sekä siihen kytkeytyneestä 1900-luvun alkupuolen anglosaksis-sävyitteisestä herätyskristillisyydestä. Kirjoittaja olisi voinut myös selvittää Vikströmin äidin Iestadiolaistaustan roolia kodin uskonnollisessa perinnössä.

John Vikström opiskeli teologiaa Helsingin yliopistossa 1951–1956, ei Pohjanmaan näkökulmasta tuolloin liberaaliksi katsotussa Åbo Akademiassa. John Vikström ei kuitenkaan tempautunut 1960-luvun uusprietistiseen virtaukseen – toisin kuin pikkuveljensä Erik, myöhempi Porvoon piispa. Hän ei myöskään seurannut teologiassaan dogmatiikan opettajaansa Osmo Tiililää. Vikström opiskeli myös Saksassa 1956–1957, kiinnostui kirkon ja yhteiskunnan suhteista sekä sosiaalietiikasta. Hä-

nen väitöskirjansa *Religion och kultur: Grundproblemet i G. G. Rosenqvist religiösa tänkande* valmistui 1966. Lyhyttä akateemista työjaksoa Åbo Akademiassa seurasi piispan virka Porvoon hiippakunnassa 1970–1982 sekä toiminta arkkipiispana Turussa 1982–1998. Vikström profiloitui erityisesti sosiaalietiikkaan ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin kantaa ottavana arkkipiispana, joka rakensi kirkon yhteyksiä myös poliittiseen vasemmistoon.

Björkstrandin tutkimushaastetta lisää, että aivan uusimman historian tutkimuksessa ei ongelmana ole lähteiden vähäisyys vaan niiden runsaus. Hän etenee esityksessään kronologisesti, sukelttaa toisinaan myös yksityiskohtaisempaan käsittelyyn, mutta pitää silti melko hyvin teoksen kasassa. Kirjoittaja lähestyy aihettaan historian tutkijan ottein, mutta silti jäin joiltakin osin kaipaamaan kriittisempää otetta. Esimerkiksi teoksen viimeinen johtopäätös muistuttaa vanhan ajan romanttisen historian kirjoituksen sankaritarinaa: ”John Vikströmistä tuli koko maan paimen, majakka, joka levitti inhimillisyyden, valon ja toivon säteitä monella tavalla kriittisenä aikana.” Myös vuoden 1993 homoseksuaalisuutta koskevassa debatissa luki ja kaipaa myös toisen osapuolen näkökulmien selvempää esille tuontia. Kriittisen kokonaiskuvan hahmottaminen oman ajan historian vaikuttajasta on toki kokeneellekin tutkijalle haaste. Kuten Björkstrand toteaa, jokainen aikakausi arvioi henkilöt ja tapahtumat omasta kontekstistaan käsin.

Joka tapauksessa teos tuo lukijalleen Suomen 1900-luvun viimeisten vuosikymmenten kirkkohistoriasta uutta tietoa. Tässä yhteydessä otan yksityiskohtaisempaan tarkasteluun kolme asiakokonaisuutta, joita Björkstrand käsittelee. Kirjoittaja pohtii Vikströmin teologisia lähtökohtia, vaikutteita ja kehitystä. Hän toteaa Kalevi Toivaisen informaatioon perustuen muun muassa professori Seppo A. Teinosen pitäneen

Vikströmiä jossakin yhteydessä ”liberaaliteologina” (s. 324). Björkstrand itse ei yhdy käsitykseen vaan määrittelee kohteensa käsitteellä ”tietoisesti luterilainen teologi” (s. 325).

Kieltämättä Vikströmin teologiassa on vahva liberaali juonne, joka näkyy erityisesti siinä, että hän ei seuraa itse asiassa jo luterilaisissa tunnustuskirjoissa implisiittisesti, paikoin eksplisiittisesti esille nousevaa luterilaista ”oppia Raamatasta”. Jännite näkyi hänen ja erityisesti evankelisen liikkeen teologien suhteessa Porvoon piispuusaikana 1970-luvulla. Vikström antaa järjen (*ratio*) periaatteelle merkittävän roolin ilmoituksen sisällön arvioimisessa. Toisaalta on ehdottomasti todettava, ettei Vikström edusta suinkaan radikaaleinta historiallis-kriittiseen tutkimukseen perustuvaa raamatuteologiaa. Hän yhtyi esimerkiksi piispojen yhteiseen vakuuttuneisuuteen ”ylösnousemuksen todellisuudesta ja voimasta” vuonna 1984. ”Voimme luottaa Kristuksen ylösnousemuksen ensimmäisiin todistajiin”, totesivat piispat. Kaiken kaikkiaan määrittelin Vikströmin välitysteologiksi sanan melko väljässä ja varsinaisesta teologianhistoriallisesta asiayhteydestä irrotetussa merkityksessään.

Björkstrand selvittää Vikströmin kansainvälisiä kirkollisia yhteyksiä ja kirkon ulkomaansuhteiden kehitystä 1970–1990-luvuilla joiltakin osin varsin yksityiskohtaisesti, toisilta osin varsin yleisellä tasolla. Kirjan tekijä ei itse ole varsinaisesti tutkinut sen kummemmin itäisen Euroopan uusinta kirkkohistoriaa kuin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon idänpolitiikkaakaan kylmän sodan aikana, joten hänen näkökulmansa asioihin on enemmän aika-laistoimijan.

Gustav Björkstrand kuvaa melko tarkasti suomalaista Etelä-Afriikka-keskustelua 1980-luvulla ja tähän liittyvien kirkon kannanottojen poliittista reseptiä. Nykypäivän näkökulmasta hankalampi kysymys on kirkon ja Vikströmin idänpolitiik-

ka 1970-luvulla. Kirjoittaja pohtii tätä ongelmakenttää myös siitä myöhemmin käydyin julkisen keskustelun ja tutkimuksen kautta, mutta hän olisi voinut vielä seikkaperäisemmin selvittää Vikströmin omaa toimintaa ja idänpoliittisia kannanottoja. Tekijä kyllä mainitsee romania-laisen, kommunistisen terrorin uhriksi aikanaan joutuneen pastori Richard Wurmbrandin Suomen vierailujen aiheuttamat keskustelut, mutta jättää mainitsematta sen, että myös Vikströmillä oli oma roolinsa Wurmbrandin julistustoiminnan rajoittamisessa vuoden 1975 vierailun aikana.

Luterilainen pastori Richard Wurmbrand, joka oli tullut tunnetuksi teoksensa *Kristus rautaesiripun takana* myötä, vieraili Suomessa lähes vuosittain 1970–1976, 1981 ja vielä 1990. Aluksi hän sai puhua myös kirkkoissa, mutta vuonna 1975 tilanne muuttui. Valtiojohdon epäsuora painostus ja Neuvostoliiton vahva läsnäolo Suomen henkisesä ilmapiiressä loi paineita myös kirkolle. Nyt piispat kielsivät antamasta kirkkoja ja seurakuntien tiloja Wurmbrandin puhetilaisuuksiin, jotka haluttiin nähdä poliittisluonteisina tai muuten kirkkojen ”pyhyydelle” sopimattomina. Porvoon piispana John Vikström vaikutti siihen, että esimerkiksi Helsingin Saksalaisen seurakunnan kirkko suljettiin Wurmbrandilta. Vaikka Vikström on myöhemmin voimakkaasti puolustanut kirkon kylmän sodan aikaista idänpolitiikkaa, hän joutui myöntämään 1996, että yksittäisten idässä vainottujen kristittyjen suhteen kirkossa oltiin liian varovaisia.

John Vikströmillä oli keskeinen rooli naispappeuden toteutumisesa Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1986. Björkstrand käy läpi virkakysymykseen liittyvät keskustelut ja selvittää kohdehenkilönsä kannanottoja. Suomalaisessa naispappeuskeskustelussa toistuivat puolin ja toisin ne argumentit, joita asiasta on esiintynyt kristillisen kirkon historiassa aikaisemmin ja myö-

hemminkin. Suomen luterilainen kirkko päätti naispappeudesta neljä kertaa, vuosina 1963, 1976, 1984 ja 1986. Monet sen kannattajat tulkitsivat vain vuoden 1986 myönteisen ratkaisun Pyhän Hengen ilmoittamaksi päätökseksi, mikä on toki konsiliaarisenkin ajattelun näkökulmasta kirkkopoliittinen enemmän kuin dogmaattinen kannanotto.

Naispappeus oli vain yksi merkittävä muutos kirkossa 1982–1998. Kirkon omaa itsenäistä asemaa suhteessa valtioon vahvistettiin ja sen hallintoa uudistettiin. Uusi virsikirja, kirkkokäsikirja ja raamatunkäännös otettiin käyttöön. Miten nämä muutokset ovat vaikuttaneet kirkon asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa? Vikströmin aloittaessa Porvoon piispana 1970 luterilaiseen kirkkoon kuului 92 % suomalaisista, ja hänen jättäessään arkkipiispan tehtävät 1998 kirkkoon kuuluneiden osuus oli 85 % väestöstä. Gustav Björkstrandin Vikström-kirjan ilmestymisvuonna (2016) luterilaiseen kirkkoon kuului 73 % Suomen kansalaisista. Myöhempi tutkimus voi täsmällisemmin pohtia tätä problematiikkaa, ja arvatenkin tutkijoiden mielipiteitä on vähintään kaksi. Toisten mielestä juuri kirkon uudet avaukset ovat lisänneet poistumaa kirkosta, toisten mielestä ilman näitä muutoksia *exit* olisi vielä suurempi.

Professori Björkstrand osoittaa, että John Vikström profiloitui luterilaisen kirkon priimuksena toimissaan erityisesti yhteiskunnallisena keskustelijana. Joskus on todettu, että 1900-luvun kolme ensimmäistä vuosikymmentä olivat Suomen luterilaisessa kirkossa ”Gustaf Johanssonin aika”. Voimmeko puhua siis ”John Vikströmin ajasta” 1980–1990-luvun kirkossa? Epäilemättä Vikström oli kirkollisena johtajana ”charmantti herrasmies”, joka ajoi tavoitteitaan erilaisella tyyliillä kuin suoraviivainen, paikoin jopa karkea Mikko Juva (arkkipiispana 1978–1982). Siinä, missä Juvan oli joskus vaikea hyväksyä eri tavalla ajattelevia ja vastustajikseen ko-

kemia pappeja, Vikström lähestyi ihmisiä korrektisti ja toista osapuolta kuunnellen. Samalla hän ajoi myös oman uskonnollis-teologisen ymmärryksensä pohjalta nousseita tavoitteitaan voimakkaan kirkkopoliittikon tavoin.

JOUKO TALONEN, PROF.

JAAKKO HEINIMÄKI & KAISA KARIRANTA Tapakristityn tyylikirja: Miten elää ja kuolla kristillisesti? Helsinki: Kirjapaja, 2016. 208 s.

Miten kristityn on hyvä elää kristittyinä? Tätä kysymystä ovat monet kirkonmiehet ja -naiset käänneleet kuluneiden vuosisatojen aikana ja se on edelleen ajankohtainen. Vaikka kristinusko alun perin levisi suurissa Välimeren piirin kaupungeissa, on kaupunkikontekstia usein Suomessa pidetty kirkon kannalta hankalana ympäristönä. Miten saada city-ihmiset seurakunnan elämään mukaan?

Jaakko Heinimäen ja Kaisa Karirannan yhdessä kirjoittama *Tapakristityn tyylikirja* vie lukijan kristillisen elämäntavan perusasioiden ja -kysymysten äärelle. Otsikon ”tyylikirja” viittaa lifestyle-oppaaseen. Tyyllisesti kyseessä ei ole käsikirja (*en-chiridion*) vaan kirjoittajat liikkuvat jossakin katekismuksen ja elämäntapaoppaan välissä. Teos ei edusta self help -kirjallisuutta, koska sen mukaan vastaus ihmisen etsintään löytyy hänen ulkopuoleltaan, kirkosta ja Kristuksesta.

Perinteisen katekismuksen kristillisen elämäntavan ohjeet on teoksessa käännetty lifestyle-muotoon tyylinveikeiksi. Kirja jakaantuu seuraaviin osioihin: Rukoile, Käy kirkossa, Lue Raamattua, Veisaa virsiä, Taistele hyvän puolesta, Hoida seremoniat, Vietä joulua (ja muita pyhiä), Tee ko-